

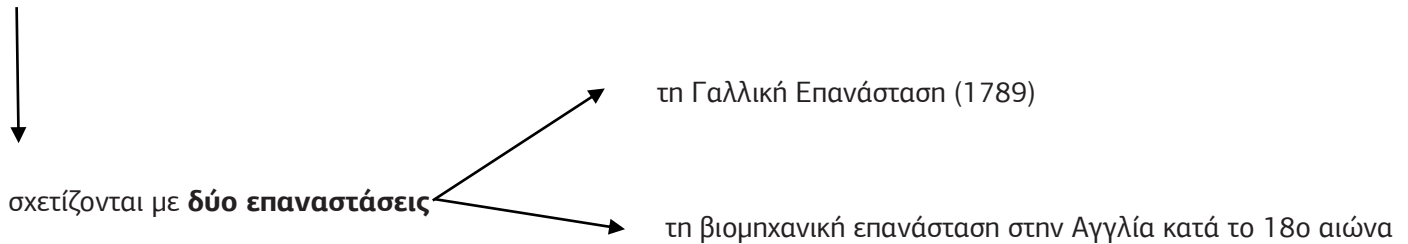
Κοινωνιολογία

Κεφάλαιο 1ο

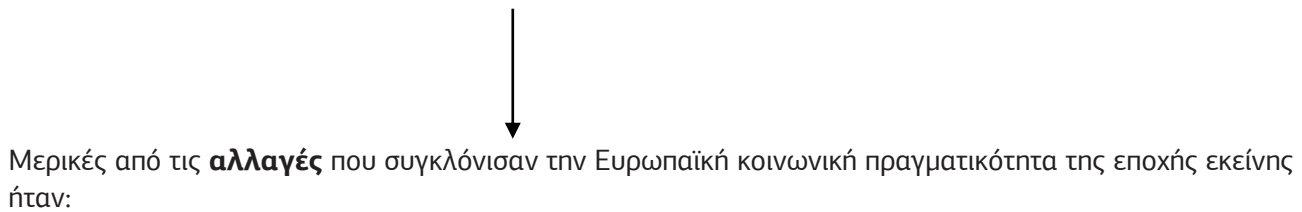
1.1. Η γέννηση της κοινωνιολογίας

Η κοινωνιολογία γεννήθηκε στη Δυτική Ευρώπη πριν από 150 χρόνια (δηλαδή τον 19^ο αιώνα).

Αιτίες γέννησης της κοινωνιολογίας [Ποιο είναι το κοινωνικο-ιστορικό περιβάλλον μέσα στο οποίο γεννήθηκε η κοινωνιολογία;].

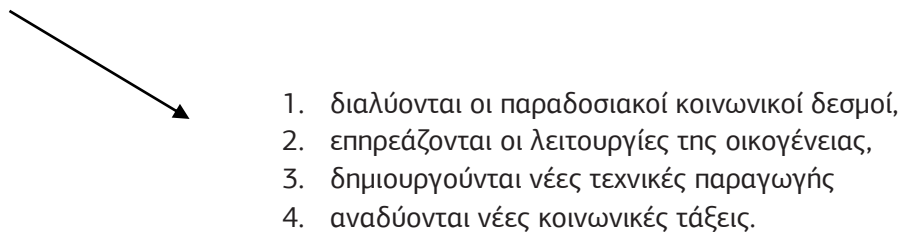

και, γεγονότα που προκάλεσαν **βαθιές αλλαγές** στη ζωή των ανθρώπων.

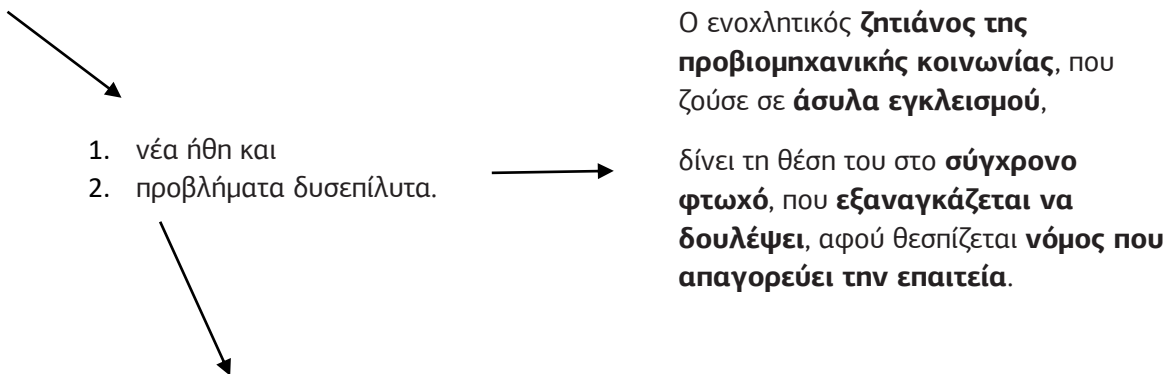

1. η εισαγωγή της μηχανής στους χώρους δουλειάς,
2. η ανάπτυξη του σιδηροδρομικού δικτύου,
3. η έξοδος των αγροτών από την ύπαιθρο,
4. η εμφάνιση της εργατικής τάξης,
5. η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων στις πόλεις.

Οι αλλαγές που συντελούνται την περίοδο αυτή προκαλούν στον κόσμο μεγάλη ανασφάλεια και ανησυχία, αφού

Εμφανίζονται

Οι **πολιτικοί της εποχής** εκείνης ξεκινούν μια προσπάθεια

1. να θεραπεύσουν **αυτά που αποκαλούν κοινωνικά προβλήματα**
2. να **ελέγξουν καλύτερα την κοινωνία**, η οποία έμοιαζε να ξεφεύγει από τα καθορισμένα

Έτσι [οι πολιτικοί της εποχής] ορίζουν επιτροπές που κάνουν **επιτόπιες παρατηρήσεις και έρευνες**, όπως αυτές των **Επιθεωρητών Εργασίας στη Βρετανία**, στις οποίες περιγράφονται η

1. ζωή και
2. οι συνθήκες εργασίας της νεοεμφανιζόμενης εργατικής τάξης.

Από την άλλη πλευρά, πολλοί στοχαστές

1. **ξαφνιάστηκαν** από αυτές τις αλλαγές και
2. **άρχισαν** να ασχολούνται

με την επιστημονική διερεύνηση των

1. κοινωνικών μετασχηματισμών και
2. των αιτίων τους.

Αυτό είναι το κοινωνικο-ιστορικό περιβάλλον μέσα στο οποίο γεννήθηκε η κοινωνιολογία.

1.1.1 Αντικείμενο της κοινωνιολογίας

Η κοινωνιολογία ερευνά

1. **την ανθρώπινη συμπεριφορά** όπως αυτή

1. εκδηλώνεται στο πλαίσιο μιας ομάδας και **πάντα**
2. σε σχέση με άλλα άτομα και με άλλες ομάδες.

Είναι **μοναδική επιστήμη**, γιατί

1. δεν εστιάζει στο άτομο,
2. ασχολείται με το **κοινωνικό σύνολο**
3. και συνεπώς επικεντρώνεται στις **κοινωνικές σχέσεις του ατόμου και των ομάδων** των σύγχρονων κοινωνιών.

Η κοινωνιολογία λοιπόν έχει ως αντικείμενο μελέτης

1. τα κοινωνικά φαινόμενα,
2. τη δράση των κοινωνικών ομάδων,
3. τις σχέσεις μεταξύ ατόμου και ομάδων,
4. τις σχέσεις μεταξύ κοινωνικών ομάδων,
5. τις κοινωνικές διαδικασίες.
6. το μετασχηματισμό των κοινωνιών.

1.2. Κοινωνιολογική θεώρηση

Η κοινωνιολογική θεώρηση ή οπτική μάς καθιστά ικανούς να αναπτύξουμε την «κοινωνιολογική φαντασία».

Η «κοινωνιολογική φαντασία» είναι ένας όρος

1. που χρησιμοποιήθηκε από τον Αμερικανό κοινωνιολόγο T. P. Μιλς
  2. σημαίνει **την ικανότητα των ατόμων να συνδέουν** αυτό που συμβαίνει στην **προσωπική τους ζωή** με τα **ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα**.
- ✓ Αυτή η σύνδεση γίνεται εφικτή, όταν μπορέσουμε να σκεφτούμε τον εαυτό μας από κάποια απόσταση, όταν τον παρατηρήσουμε έξω από την καθημερινή μας ρουτίνα.

1.2.1 Ένα παράδειγμα εφαρμογής της «κοινωνιολογικής φαντασίας»

Συζητώντας ένα θέμα με άλλους φίλους ή με συγγενικά πρόσωπα

1. το **συσχετίζουμε** με διάφορους παράγοντες
2. το **συνδέουμε** με το ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο

1. Η **σύνδεση** αυτή όμως **δε σχετίζεται άμεσα με την προσωπική μας εμπειρία**,
2. **στηριζόμαστε σε έννοιες** που δεν έχουν άμεση σχέση μόνο με τη δική μας περίπτωση.
3. **Αξιοποιούμε λοιπόν την κοινωνική θεωρία**,
  - α. για **να εξηγήσουμε**
  - β. **να κατανοήσουμε μια εμπειρία μας με βάση άλλες εμπειρίες**
  - γ. και **γενικές ιδέες** για τον κόσμο γύρω μας.

Έτσι συνδέουμε την κοινωνική θεωρία με τη βιωματική εμπειρία.

Διαφορές ανάμεσα στην κοινωνική θεωρία και την καθημερινή θεωρητική σκέψη

- **Η πρώτη διαφορά** είναι ότι η κοινωνική θεωρία φιλοδοξεί να είναι πιο **συστηματική** σε ό,τι αφορά

1. την εμπειρία,
2. τις ιδέες.

Η συστηματοποίηση υπόκειται **στους κανόνες της λογικής**:

οι ιδέες σε μία θεωρία πρέπει

1. να απορρέουν η μία από την άλλη [και όχι να αναιρούν η μία την άλλη]
2. να έχουν σχέσεις λογικής ακολουθίας.

- **Η δεύτερη διαφορά** αφορά τα λεγόμενα «**δευτερογενή**» προβλήματα,

1. που **εμφανίζονται κατά τη διαδικασία της λογικής διάταξης των ιδεών** της κοινωνικής θεωρίας
2. και τα οποία εκτιμούμε ότι **συνδέονται με το φαινόμενο που προσπαθούμε να εξηγήσουμε**.

[**δευτερογενή προβλήματα**: φαινόμενα που συνδέονται με το φαινόμενο που προσπαθούμε να εξηγήσουμε]

Για παράδειγμα, για να μελετήσουμε το φαινόμενο της ανεργίας, θα πρέπει να εξετάσουμε

1. το θέμα της αγοράς εργασίας και των επαγγελματιών που έχουν ζήτηση,
2. την κατάρτιση που πιθανώς απαιτείται για την άσκηση αυτών των επαγγελματιών
3. τη σχετική εκπαίδευση και τα ιδρύματα όπου αυτή παρέχεται.

- **Η τρίτη διαφορά** σχετίζεται με το γεγονός ότι **στη θεωρητική προσέγγιση** ενός θέματος **δεν είναι απαραίτητη η βιωματική σχέση με αυτό** ή η άμεση εμπειρία.

Δεν πιστεύουμε μόνο ό,τι βλέπουμε με τα μάτια μας. Αν πράγματι συνέβαινε αυτό τότε κανείς δε θα δεχόταν ότι η γη είναι στρογγυλή.

- **Η τέταρτη διαφορά** είναι ότι **η κοινωνική θεωρία έρχεται συχνά να ανατρέψει** αυτά που ισχυρίζεται

1. μια **απλοποιημένη** και
2. **μη ορθολογική κατανόηση της πραγματικότητας**.

Σύνοψη

Η κοινωνική θεωρία

1. είναι πιο **συστηματική**
2. **συσχετίζει** το φαινόμενο με τα «**δευτερογενή**» προβλήματα
3. **δεν έχει** απαραίτητα **βιωματική σχέση** με το φαινόμενο
4. **ανατρέπει την συμβατική γνώση**

Τι σημαίνει απλοποιημένη και μη ορθολογική κατανόηση της πραγματικότητας;

Είναι η συμβατική γνώση, δηλαδή αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν αλήθεια («όσοι δεν εκκλησιάζονται υποπίπτουν σε παραβάσεις»).

Αυτό δε σημαίνει ότι κάθε συμβατική γνώση είναι ψευδής.

Όμως αγνοεί ότι τα γεγονότα επηρεάζονται από κοινωνικές παραμέτρους (π.χ. οικογενειακή κατάσταση, εκπαιδευτικό επίπεδο, οικονομική κατάσταση κ.ά.).

Δεν κατανοεί και δεν αντιλαμβάνεται τις πραγματικές αιτίες κάποιων κοινωνικών φαινομένων (Πχ. κάποιος δημοσιογράφος συνδέει τη φτώχεια με την τεμπελιά. Πρόκειται για μια υπεραπλουστευτική άποψη, αφού η φτώχεια συνδέεται με τις κοινωνικές παραμέτρους που την παράγουν (π.χ. εκμετάλλευση, άνιση κατανομή πλούτου κ.ά.).

Είναι όλες εκείνες οι ιδέες που οι άνθρωποι, αβασάνιστα, θεωρούν αληθείς, χωρίς να τις έχουν υποβάλει σε κανέναν έλεγχο της λογικής.

Σε πολλές, επίσης, περιπτώσεις η συμβατική γνώση

- δεν είναι συστηματική σε ότι αφορά τις εμπειρίες και τις ιδέες.
- δεν συνδέει ένα φαινόμενο με τα δευτερογενή του προβλήματα.
- είναι βιωματική, δηλαδή το άτομο αναφέρεται σε καταστάσεις που ζει χωρίς να μπορεί να τις δει στο ευρύτερο τους πλαίσιο (οικονομικό – κοινωνικό – πολιτικό) και στη σχέση τους με τα δευτερογενή προβλήματα.

Η «κοινωνιολογική φαντασία» [η λειτουργία της]

1. **αμφισβητεί** τις κοινότοπες ερμηνείες της κοινωνικής συμπεριφοράς
2. **αντιπαράθεται** στη συμβατική κοινωνική γνώση (στις ιδέες που οι άνθρωποι, αβασάνιστα, θεωρούν αληθείς, χωρίς να τις έχουν υποβάλει σε κανέναν έλεγχο της λογικής)

1.2.2 Οι θεμελιωτές της κοινωνιολογίας

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις των θεμελιωτών της κοινωνιολογίας

1. έχουν κοινωνικές αναφορές
2. αντικατοπτρίζουν την εποχή κατά την οποία διατυπώθηκαν
3. καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της κοινωνικής σκέψης.

A. Κοντ (A. Comte, 1798 - 1857)

- Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Κοντ αναγνωρίζεται ως ο «ανάδοχος» της κοινωνιολογίας,

→ αυτός πρότεινε τον όρο «κοινωνιολογία» (sociologie) για τη νέα επιστήμη.

Ο Κοντ πίστευε ότι

- αυτός ο νέος κλάδος θα μπορούσε να βοηθήσει στην **κατανόηση της κοινωνίας**,

η οποία θα βασίζεται σε **αυστηρές επιστημονικές αποδείξεις**.

Θετικισμός
είναι η τάση προσαρμογής των αρχών και των μεθόδων των φυσικών επιστημών στις κοινωνικές επιστήμες.

Προσπάθησε να θεμελιώσει τη νέα επιστήμη με

1. μεθόδους
2. τρόπους παρατήρησης
3. ανάλυσης

} της φυσικής

έτσι η **κοινωνιολογία** θα μπορούσε να **εξηγήσει** με **αυστηρό** και **αντικειμενικό τρόπο**

1. τα κοινωνικά φαινόμενα,
2. την κοινωνική οργάνωση
3. τις κοινωνικές μεταβολές.

Ο Α. Κοντ διατύπωσε το νόμο των τριών σταδίων του ανθρώπινου πνεύματος:

• Το θεολογικό στάδιο

1. ο άνθρωπος ερμηνεύει τον κόσμο ως έργο θεοτήτων, δαιμόνων, **υπερφυσικών δυνάμεων**
2. **κυριαρχούν** οι **στρατιωτικοί** και οι **ιερείς**
3. **κυρίαρχη κοινωνική οντότητα** είναι η **οικογένεια**

• Το μεταφυσικό στάδιο

1. ο άνθρωπος ερμηνεύει τον κόσμο με **αφηρημένες ιδέες** και **έννοιες** (π.χ. φύσης)

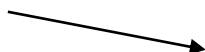
που την ανέδειξε σε πρωταρχική οντότητα.

2. **κυριαρχούν** οι **νομικοί** και οι **άνθρωποι της Εκκλησίας**
3. **κυρίαρχη κοινωνική οντότητα** είναι το **κράτος**

• Το θετικό στάδιο

1. ο άνθρωπος **παρατηρεί τα φαινόμενα** και **ανακαλύπτει τους νόμους** που τα διέπουν
2. **κυριαρχούν** οι **επιστήμονες** και οι **επιχειρηματίες**
3. **κυρίαρχη κοινωνική οντότητα** είναι η **ανθρωπότητα**

Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό του Κοντ

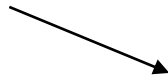
το **ανθρώπινο πνεύμα προχωρά**

1. από το **θεολογικό** στο **μεταφυσικό στάδιο**
2. για να καταλήξει στο **θετικό** [κορυφαία φάση της εξέλιξης του πνεύματος]

Στάδιο
ο τρόπος με τον οποίο σκέπτονται οι άνθρωποι για να απαντήσουν σε ερωτήματα που θέτει η φύση και η κοινωνία.

Ο Κοντ θεωρούσε ότι η κοινωνιολογία ήταν

- 1. η ανώτερη μορφή του θετικού πνεύματος
- 2. μπορούσε να συμβάλει στην ευημερία της κοινωνίας

αν χρησιμοποιούσε την επιστημονική παρατήρηση

- 1. για να κατανοήσει
- 2. να προβλέψει
- 3. να ελέγξει

την ανθρώπινη συμπεριφορά.

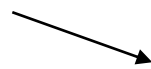
Η προσέγγιση του Κοντ βοήθησε την εξέλιξη της επιστημονικής γνώσης για την κοινωνία, σήμερα όμως δεν τυχάνει ευρύτερης αποδοχής μεταξύ των κοινωνιολόγων, διότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί στις σημερινές κοινωνίες.

Στάδιο	1 Ο άνθρωπος ερμηνεύει τον κόσμο	2 Κυριαρχούν	3 Κυρίαρχη κοινωνική οντότητα
Θεολογικό	ως έργο υπερφυσικών δυνάμεων	στρατιωτικοί και ιερείς	οικογένεια
Μεταφυσικό	με αφηρημένες ιδέες και έννοιες	νομικοί και άνθρωποι της Εκκλησίας	κράτος
Θετικό	παρατηρώντας τα φαινόμενα και ανακαλύπτοντας τους νόμους που τα διέπουν	επιστήμονες και επιχειρηματίες	ανθρωπότητα

Κ. Μαρξ (K. Marx, 1818 -1883)

Ο Μαρξ

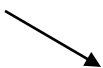
- 1. ενδιαφέρθηκε για την **ερμηνεία των μεταβολών** την **εποχή της βιομηχανικής επανάστασης**
- 2. πίστευε ότι **οι κοινωνικές επιστήμες θα πρέπει να στοχεύουν στην αλλαγή του κόσμου**
- 3. **ανέλυσε το καπιταλιστικό σύστημα** ως **έναν τρόπο παραγωγής**

που **διαφέρει ριζικά από τα προηγούμενα συστήματα** (των δουλοκτητικών και των φεουδαρχικών κοινωνιών).

Στον καπιταλισμό τα **«μέσα παραγωγής»** (εργαλεία, μηχανές, οικοδομήματα, εργοστάσια, γη και πρώτες ύλες)

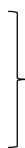
- 1. **ελέγχονται** από τους **καπιταλιστές**
- 2. **οι εργάτες** οι οποίοι **δεν κατέχουν μέσα παραγωγής**

είναι υποχρεωμένοι να **μισθώνουν την εργασία τους** στους καπιταλιστές.

Οι καπιταλιστές-κεφαλαιοκράτες έχουν τον έλεγχο

- 1. των μέσων παραγωγής
- 2. των προϊόντων που παράγονται με τη μίσθωση των εργατών

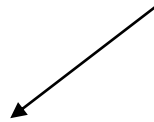

των **εμπορευμάτων**, τα οποία διοχετεύονται στην **αγορά** και τους αποφέρουν **«κέρδος»**.

Ως εκ τούτου,

1. τα μέσα παραγωγής
2. προϊόντα της παραγωγής

γίνονται «κεφάλαιο», ατομική δηλαδή **ιδιοκτησία των κεφαλαιοκρατών**.

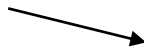

οι **καπιταλιστές-κεφαλαιοκράτες** αποτελούν την **κυρίαρχη τάξη** στη βιομηχανική κοινωνία.

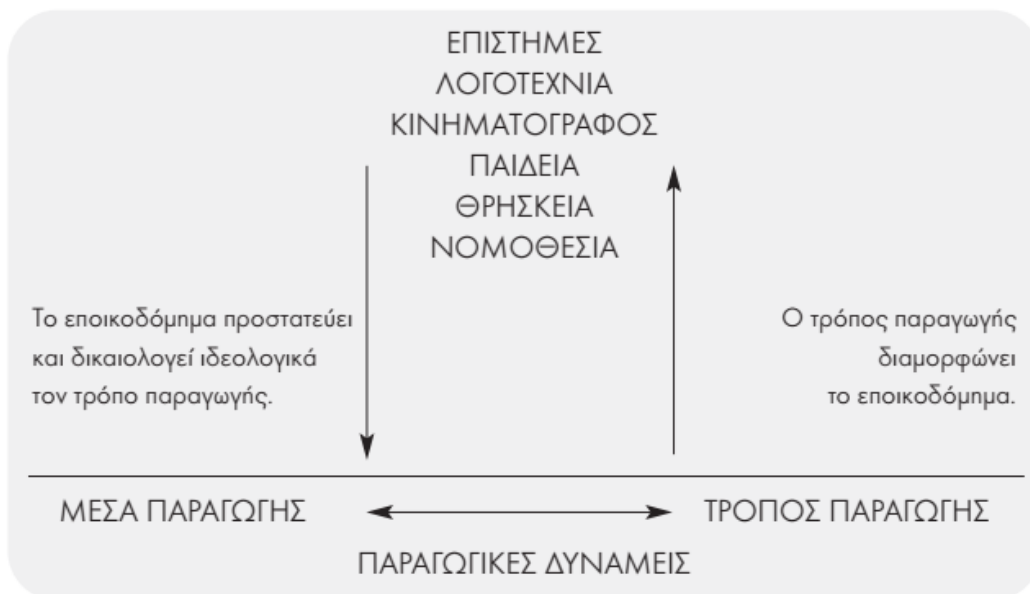
Βάση και εποικοδόμημα

Ο Μαρξ θεωρούσε ότι

ο εκάστοτε **τρόπος παραγωγής (η οικονομική βάση)**

καθορίζει τις κοινωνικές, πολιτικές και πνευματικές διαδικασίες της κοινωνίας (**εποικοδόμημα**).

στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής η οικονομική (ή υλική) βάση

1. εκφράζεται από τις παραγωγικές σχέσεις των καπιταλιστών και των εργατών
2. το κράτος αποτελεί όργανο των καπιταλιστών

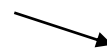
Ταξική πάλη

Η **ταξική πάλη** είναι το κλειδί

1. για να κατανοήσουμε το έργο του Μαρξ
2. την αντίληψη που είχε για την ιστορία

Η ιστορία κάθε κοινωνίας είναι η ιστορία

1. των κοινωνικών συγκρούσεων
2. της πάλης των τάξεων

στο καπιταλιστικό σύστημα είναι η πάλη ανάμεσα στους κεφαλαιοκράτες και τους εργάτες).

Οι **ιδέες του Μαρξ** για

1. τις κοινωνικές τάξεις και
2. τις ταξικές διακρίσεις

άσκησαν και συνεχίζουν να ασκούν μεγάλη επιρροή στους κοινωνιολόγους

E. Ντυρκέμ (E. Durkheim, 1858-1917)

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Ντυρκέμ υποστήριζε

ότι η **κοινωνία** είναι μια **πθική ενότητα ανθρώπων**, οι οποίοι μοιράζονται

1. τα ίδια συναισθήματα
2. την ίδια προσήλωση σε αξίες και κανόνες.

Το σύνολο των αξιών και των κανόνων συγκροτεί τη «**συλλογική συνείδηση**»,

που

1. καθορίζει τη συμπεριφορά των ανθρώπων
2. διακρίνει μια κοινωνία.

Η **κοινωνική συνοχή** των μελών μιας κοινωνίας εκφράζεται ως «**κοινωνική αλληλεγγύη**».

Οι **προβιομηχανικές κοινωνίες**

- στηρίζονταν σε αυτό που ο Ντυρκέμ ονόμασε **μηχανική αλληλεγγύη**,

μεγάλη κοινωνική ομοιομορφία, συνοχή και συναίνεση γύρω από τις αξίες και τις πεποιθήσεις.

πίεση για υπακοή στους κανόνες και **μεγάλη εξάρτηση** από τις **παραδόσεις** και την **οικογένεια**.

Οι **βιομηχανικές κοινωνίες**

- στηρίζονται σε αυτό που ο Ντυρκέμ ονόμασε **οργανική αλληλεγγύη**

υψηλός καταμερισμός εργασίας ανάμεσα σε **εξειδικευμένους ρόλους**.

Ο υψηλός καταμερισμός εργασίας ωθεί τα μέλη των κοινωνιών αυτών

1. στην αλληλεξάρτηση
2. στην ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών.

Ο Ντυρκέμ εισήγαγε τη **στατιστική** στις μελέτες του και συγκεκριμένα στο έργο του *Η αυτοκτονία*.

Έδειξε ότι **ορισμένες πλευρές της ανθρώπινης συμπεριφοράς** -ακόμα και αυτές που τις χαρακτηρίζουμε **προσωπικές**- μπορεί να **ερμηνευτούν κοινωνικά**.

Συνέλεξε δεδομένα από περιπτώσεις αυτοκτονιών

τις οποίες **ταξινόμησε με βάση κάποιους κοινωνικούς παράγοντες** όπως είναι

1. το θρήσκευμα
2. η οικογενειακή
3. η εργασιακή κατάσταση

Ύστερα από ενδελεχή ανάλυση έδειξε ότι οι **παράγοντες αυτοί**

ασκούν **τεράστια επιρροή** στην **αυτοκαταστροφική συμπεριφορά** των ανθρώπων

που φτάνει ως την **αυτοκτονία**.

Η προτροπή του: **«μελετήστε τα κοινωνικά γεγονότα ως πράγματα»**

σήμαινε ότι η **κοινωνική ζωή** έπρεπε να **αναλυθεί** με την ίδια **επιστημονική αυστηρότητα** που χαρακτήριζε την ανάλυση των **φυσικών φαινομένων**.

Αυτό που ήθελε να μελετήσει ο Ντυρκέμ ήταν

το κατά πόσον τα ποσοστά και οι **αιτίες αυτοκτονιών**

συνδέονταν με το **βαθμό κοινωνικής ενσωμάτωσης** των αυτοχείρων

αποκλείοντας κατ' αυτό τον τρόπο τους **κλιματικούς** και τους **ψυχολογικούς** παράγοντες.

Προσδιόρισε **τρεις τύπους αυτοκτονιών**:

1. Την **εγωιστική αυτοκτονία**,

αυξάνεται όταν τα άτομα **δεν έχουν αναπτύξει αρκετούς κοινωνικούς δεσμούς**.

} Για παράδειγμα, οι ανύπαντροι ενήλικες αυτοκτονούν συχνότερα από ό,τι οι παντρεμένοι.

2. Την **αλτρομιστική αυτοκτονία**

που παρατηρείται όταν οι **κοινωνικοί δεσμοί είναι πολύ δυνατοί**

} Οι **μαζικές αυτοκτονίες** μελών διάφορων θρησκευτικών οργανώσεων ή ατόμων που **εκπαιδεύονται στο να δίνουν τη ζωή τους για την πατρίδα** (π.χ. «καμικάζι») αποτελούν παραδείγματα αυτού του τύπου αυτοκτονίας.

4. Την **ανομική αυτοκτονία**, που εμφανίζεται σε περιόδους κατά τις οποίες παρατηρείται **κοινωνική αποδιοργάνωση**.

} Οι ανομικές αυτοκτονίες αυξάνονται σε **περιόδους οικονομικής κρίσης**, αλλά και σε **περιόδους ευημερίας**, γιατί οι άνθρωποι χάνουν τους κοινωνικούς δεσμούς τους.

Η έννοια της **ανομίας** είναι **βασική** στο έργο του Ντυρκέμ

τη συνδέει με τις **μεταβολές** που παρατηρούνται **στο σύγχρονο κόσμο**,

μεταβολές που είναι τόσο **γρήγορες** και **τόσο έντονες**

ώστε να δημιουργούν σε πολλούς **ανθρώπους συναισθήματα μταιιότητας ή απελπισίας**.

M. Βέμπερ (M. Weber, 1864-1920)

Ο Γερμανός κοινωνιολόγος Βέμπερ ασχολήθηκε με πολλά κοινωνικά ζητήματα όπως:

1. με τις έννοιες της δύναμης και της εξουσίας
2. με τις θρησκείες ανά τον κόσμο
3. με τη βαθύτερη φύση των κοινωνικών τάξεων
4. με την ανάπτυξη της γραφειοκρατίας ως κοινωνικού φαινομένου

Χάρη

- στην ποιότητα της σκέψης και του έργου του
- στην ποικιλία των ενδιαφερόντων του

ο Βέμπερ είχε καθοριστική επιρροή στην ανάπτυξη της κοινωνιολογίας.

Θεώρησε τον **εξορθολογισμό** ως ένα κλειδί που

μας επιτρέπει να δούμε τη **μετάβαση**

από την **προβιομηχανική** στην **καπιταλιστική βιομηχανική κοινωνία**.

Ο **ορθολογισμός** δίνει έμφαση

1. στη λογική
2. στον προγραμματισμό

Το σύστημα εξορθολογισμού

1. είναι απρόσωπο
2. λειτουργεί στο πλαίσιο τυπικών κανόνων
3. απετέλεσε το κύριο χαρακτηριστικό του καπιταλισμού και του δυτικού πολιτισμού

Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα εξορθολογισμού είναι η **περίπτωση της οικονομικής δραστηριότητας**:

η **οργάνωση της καπιταλιστικής επιχειρηματικής** δραστηριότητας χαρακτηρίζεται από

1. ορθολογική οργάνωση της εργασίας μέσα στο εργοστάσιο
2. ορθολογική εκτίμηση των ευκαιριών στην αγορά.

Ο Βέμπερ θεώρησε ότι

↓

ο ορθολογικός τρόπος δράσης και οργάνωσης

1. καθορίζει όλους τους τομείς της καπιταλιστικής κοινωνίας (οικονομία, κράτος, νομικοί θεσμοί, γραφειοκρατία κτλ.)
2. στηρίχτηκε στην επιστήμη
3. εξελίχτηκε παράλληλα με την επικράτηση της τεχνολογίας

Στις προβιομηχανικές κοινωνίες

↓

κυριαρχούσαν

1. η προκατάληψη
2. το συναίσθημα
3. η τύχη

} Έτσι, η γεωργική παραγωγή καθοριζόταν από τη μοίρα ή άλλες υπερφυσικές δυνάμεις.

Η επικράτηση του καπιταλισμού

↓

είχε ως **αποτέλεσμα**, μεταξύ άλλων

1. την υποχώρηση των θρησκευτικών και των ηθικών αξιών,
2. των παραδοσιακών τρόπων προσανατολισμού της δράσης των ανθρώπων που κυριαρχούσαν στις προκαπιταλιστικές κοινωνίες.

Ο Βέμπερ υποστήριζε

↓

ότι οι άνθρωποι δρουν με βάση τη δική τους αντίληψη για τα πράγματα.

↓

Οι κοινωνιολόγοι πρέπει να ανακαλύψουν τα

1. **προσωπικά νοήματα**
2. τις **αξίες των ανθρώπων**

↓

Για να ανακαλύψουμε αυτά τα νοήματα, θα πρέπει να **«μπούμε στη θέση του άλλου»**, να δούμε τα πράγματα από τη δική του οπτική γωνία.

↓

Μόνο έτσι θα καταλάβουμε την κοινωνική συμπεριφορά του και τις αιτίες της.

Κοινωνιολογία θα ονομάζεται μια επιστήμη που θέλει να κατανοήσει ερμηνευτικά το κοινωνικό πράττειν και, με τον τρόπο αυτό, να το εξηγήσει αιτιακά κατά την πορεία και τις επιδράσεις του (Max Weber)

Ο Βέμπερ διέκρινε την **κοινωνική δράση του ατόμου**:

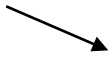
1. σε **ορθολογική**, που είναι η **δράση σε σχέση με ένα σκοπό** (π.χ. τη δράση ενός επιχειρηματία που προσπαθεί να μεγιστοποιήσει τα κέρδη του)
2. σε **σχέση με μια αξία** (π.χ. ο στρατιώτης που προτιμά να πεθάνει παρά να εγκαταλείψει τη σημαία στο πεδίο της μάχης)
3. σε **συγκινησιακή δράση** (π.χ. ο άνθρωπος που κλέβει γιατί τον έκλεψαν)
4. σε **παραδοσιακή δράση** (π.χ. η Ελληνίδα χήρα που φοράει μαύρα, για να δείξει το πένθος της).

Οι μορφές αυτές κοινωνικής πράξης είναι κατά τον Βέμπερ ιδεατοί **τύποι**

έννοιες δηλαδή που καταγράφουν το **νόημα της δράσης**.

Τους **ιδεατούς τύπους**

κατασκευάζει ο ερευνητής ως εργαλεία

για την **κατανόηση** των

1. πραγματικών κοινωνικών πράξεων,
2. κοινωνικών φαινομένων
3. διαδικασιών

Ο Βέμπερ κατέγραψε τους ιδεατούς τύπους

1. των κοινωνικών πράξεων
2. της γραφειοκρατίας
3. της εξουσίας κτλ.

Η **γραφειοκρατία** ως **ορθολογικός τρόπος δράσης**

ρυθμίζει τις σχέσεις των ανθρώπων με το κράτος στη βάση κάποιων κανόνων.

Με τη χρήση του ιδεατού τύπου της γραφειοκρατίας προσπαθούμε

να ανιχνεύσουμε τις **αποκλίσεις** ανάμεσα

- στο πραγματικό φαινόμενο της γραφειοκρατίας (με τα προβλήματα ή τις δυσλειτουργίες της)
- την ιδεατή εικόνα αυτής.

Η **έννοια της γραφειοκρατίας** στη **σκέψη του Βέμπερ δεν ήταν αρνητικά φορτισμένη**, όπως είναι στις μέρες μας.

1.2.3 Κοινωνιολογικές σχολές

Η σχολή του λειτουργισμού

Ο λειτουργισμός (ή φονξιοναλισμός) είναι μια θεωρητική προσέγγιση

στην οποία εντάσσονται έργα των κλασικών
(Α. Κοντ, Χ. Σπένσερ, Ε. Ντυρκέμ)

έργα μεταγενέστερων Αμερικανών κοινωνιολόγων
(Τ. Πάρσονς, Ρ. Μέρτον).

Η σχολή αυτή ονομάστηκε «**λειτουργισμός**» (ή «**φονξιοναλισμός**»)

εξαιτίας της **έμφασης που έδωσε στις λειτουργίες (functions) των θεσμών.**

Κυριάρχησε ουσιαστικά άνευ αντιπάλου κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα.

Οι λειτουργιστές ισχυρίζονται ότι:

<p>1. Η κοινωνία είναι όπως το ανθρώπινο σώμα.</p>	<p>όπως το ανθρώπινο σώμα</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. είναι ένα σύστημα που έχει ορισμένες ανάγκες (π.χ. τροφή) 2. αποτελείται από αλληλοσχετιζόμενα μέρη (π.χ. πεπτικό σύστημα) τα οποία λειτουργούν για να ικανοποιήσουν αυτές τις ανάγκες, <p>έτσι και η κοινωνία πρέπει να έχει ορισμένα χαρακτηριστικά (προαπαιτούμενα) για να επιβιώσει.</p> <p>Για παράδειγμα, υποστηρίζουν ότι η κοινωνία πρέπει να είναι σε θέση να παίρνει από το περιβάλλον ό,τι της είναι απαραίτητο για να επιβιώσει (τροφή, καύσιμα, πρώτες ύλες) και να αναπαραχθεί.</p>
<p>2. Η λειτουργία της κοινωνίας είναι εφικτή, εφόσον τα άτομα ασκούν τους διαφορετικούς ρόλους τους.</p>	<p>Η κοινωνία χρειάζεται να διασφαλίσει τη λειτουργία της με έναν επαρκή αριθμό ατόμων,</p> <p>τα οποία να έχουν διαφορετικά συμφέροντα και δεξιότητες.</p>
<p>3. Κάθε κοινωνία κοινωνικοποιεί τα μέλη της σε ένα κοινό σύστημα αξιών/ κανόνων.</p>	<p>Σε κάθε κοινωνία πρέπει να υπάρχει</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. επαρκές σύστημα επικοινωνίας 2. κοινός πολιτισμικός κώδικας, <p>ώστε τα άτομα να επικοινωνούν</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. να βλέπουν τον κόσμο κατά τον ίδιο τρόπο. <p>Για τους παραπάνω λόγους η κοινωνία οφείλει</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. να κοινωνικοποιεί τα μέλη της 2. να ελέγχει αν έχουν εσωτερικεύσει τις κατάλληλες αξίες

Από τα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960

ο **Πάρσονς** (T. Parsons, 1902-1979) **κυριάρχησε** στην αγγλόφωνη κοινωνιολογία.

Ο στοχασμός του περιστρέφεται γύρω από τη **σχέση ατόμου-κοινωνίας**.

Η κοινωνική ζωή είναι, σύμφωνα με τον Πάρσονς, ένα **σύστημα**

δηλαδή ένα **πλέγμα διάφορων σχέσεων**

οι οποίες τείνουν προς τη **σταθερότητα** και την **ισορροπία**.

Γι' αυτό το λόγο η **οργανωτική αρχή** της θεωρίας του είναι η **έννοια του συστήματος**.

Κατά τον **P. Μέρτον** (R. Merton, 1910-2003)

η κοινωνική πραγματικότητα προσεγγίζεται με βάση

1. τις ιδέες
2. τους κανόνες που ακολουθούν τα ίδια τα άτομα

Ο Μέρτον **εξειδίκευσε** ακόμη περισσότερο **το λειτουργιστικό μοντέλο**

επισήμανε την **ύπαρξη πολλών εναλλακτικών μορφών λειτουργιών**

ιδίως σε **οικουμενικούς θεσμούς**

→ όπως η **οικογένεια**, η οποία διαφοροποιείται στις διάφορες κοινωνίες ως προς

1. τη μορφή
2. τις λειτουργίες της

Το μοντέλο του λειτουργισμού χρησιμοποιείται από την κοινωνιολογία προκειμένου αυτή

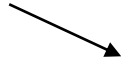
- να μελετήσει
  - να ερμηνεύσει
1. την κοινωνία,
  2. τους θεσμούς [τις λειτουργίες και τις δυσλειτουργίες τους]

Η σχολή των συγκρούσεων

Οι θεωρητικοί αυτής της σχολής

ισχυρίζονται ότι οι **συγκρούσεις στην κοινωνία είναι αναπόφευκτες**

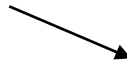

λόγω της **συνεχούς παραγωγής ανισοτήτων**

Πηγή έμπνευσης των θεωρητικών αυτών ήταν ο **Κ. Μαρξ**,

ο οποίος υποστήριξε ότι υπάρχει αμείωτος **ανταγωνισμός** μεταξύ **της αστικής και της εργατικής τάξης**.

Ο **ανταγωνισμός** αυτός, **χαρακτηριστικό γνώρισμα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής**

φέρει σε **αντιπαράθεση** τους **κατόχους των μέσων παραγωγής**

με τους **προλετάριους**, που στερούνται αυτά τα μέσα

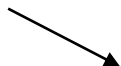
} Η αντιπαράθεση αυτή
η **πάλη των τάξεων** είναι
ο **μοχλός της ιστορίας**
(Μαρξ)

Ο Μαρξ

1. μελέτησε την εργασία
2. διατύπωσε την έννοια της **υπεραξίας** που παράγει ο εργαζόμενος.

Τι είναι η υπεραξία;

Οι μισθοί των εργατών

δεν αντιστοιχούν στην πλήρη αξία των αγαθών που παράγουν

Υπεραξία
είναι η απλήρωτη εργασία των εργατών

Εργάσιμος χρόνος (π.χ. 8 ώρες)

1	2	3	4	5	6	7	8
παραγωγή αγαθών	αξίας με τις δαπάνες των αναγκών συντήρησης των εργατών (ελάχιστος μισθός)	Τα αγαθά που παράγουν τον υπόλοιπο εργάσιμο χρόνο τους αντιστοιχούν στην επιπλέον αξία, δηλαδή στην υπεραξία, την οποία ιδιοποιούνται οι καπιταλιστές με τη μορφή του κέρδους					
[τις 2 ώρες ο εργαζόμενος παράγαγε προϊόν που αντιστοιχεί στο μισθό του]		[το προϊόν που παράχθηκε τις υπόλοιπες 6 ώρες εργασίας είναι η απλήρωτη εργασία του εργαζόμενου = υπεραξία]					

Εκπρόσωπος της σχολής αυτής είναι και ο Ρ. Ντάρεντορφ

ο οποίος προσεγγίζει θεωρητικά

Εκτός από την έννοια της κοινωνικής τάξης,

και αυτήν της κοινωνικής δύναμης

Οι συγκρούσεις στην κοινωνία

δε σχετίζονται μόνο με την **κατοχή του πλούτου**

αλλά και με την **κατοχή της κοινωνικής δύναμης** ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες συμφερόντων.

Οι κυρίαρχες ομάδες επιδιώκουν τη διατήρηση των δεδομένων σχέσεων

ενώ οι **κυριαρχούμενες ομάδες** επιδιώκουν την **ανατροπή** τους.

Όταν γίνεται **ανακατανομή της εξουσίας**

η **σύγκρουση παύει να υφίσταται προσωρινά**

για να **επανέλθει**

όταν επέλθει νέα **ισορροπία** στις σχέσεις εξουσίας.

Έτσι, ο **κύκλος των συγκρούσεων φαίνεται να είναι αέναος**

Η σχολή της συμβολικής αλληλεπίδρασης

Αλληλεπίδραση είναι η **δραστηριότητα** που αναπτύσσεται

μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων

κατά την οποία ο καθένας δρα (ενεργεί προς την κατεύθυνση του άλλου ή των άλλων)

με βάση την εκδηλούμενη ή προσδοκώμενη αντίδραση του άλλου.

Η **συνεχής αλληλεπίδραση** του ενός με τον άλλον (ή τους άλλους)

είναι **εφικτή** μέσω της **γλώσσας** (λέξεις, χειρονομίες, γκριμάτσες).

Η **σχολή** αυτή **ονομάστηκε σχολή της συμβολικής αλληλεπίδρασης** (ή της κοινωνικής διαντίδρασης)

διότι κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης παράγονται ποικίλα **νοήματα** μέσω των γλωσσικών κατηγοριών

τα οποία βοηθούν να γίνεται **αντιληπτός ο κόσμος γύρω μας**.

Οι **γλωσσικές κατηγορίες ποικίλλουν**

1. μεταξύ **διαφορετικών κοινωνιών**
2. **αλλά** και **στο πλαίσιο** της ίδιας της κοινωνίας

Οι γλωσσικές κατηγορίες δεν είναι ίδιες. Αλλάζουν

- ✓ από κοινωνία σε κοινωνία
- ✓ από εποχή σε εποχή
- ✓ μέσα στην ίδια την κοινωνία.

Η σχολή αυτή θεμελιώθηκε από τους **Τσ. Κούλεϋ** (C. Cooley, 1864-1929) και **Τζ. Μιντ** (G. Mead, 1863-1932)

ενώ **παραλλαγές της βασικής θεωρίας της σχολής** αναπτύχθηκαν από σύγχρονους κοινωνιολόγους όπως ο **Ε. Γκόφμαν** (E. Goffman, 1922-1982).

Κούλεϋ

Συνέβαλε στη θεωρία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης

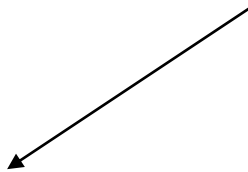
με τον «κοινωνικό καθρεφτισμό του εαυτού μας» (**κατοπτρικός εαυτός**).

Το παιδί διαμορφώνει

1. την αυτοεικόνα
2. τη συμπεριφορά του

Ανάλογα με το πώς φαντάζεται ότι το βλέπουν οι άλλοι

1. αν φαντάζεται ότι οι άλλοι έχουν θετική εικόνα γι' αυτό, ότι οι άλλοι επιδοκιμάζουν τις ενδεχόμενες πράξεις του, θα αισθανθεί περηφάνια
2. αν φαντάζεται ότι οι άλλοι έχουν αρνητική εικόνα γι' αυτό και αποδοκιμάζουν τις ενδεχόμενες πράξεις του, θα αισθανθεί ντροπή

Επομένως

η **διαμόρφωση της αυτοεικόνας μας** εξαρτάται **από την ταυτότητα των άλλων**.

Οι θεμελιωτές της σχολής της συμβολικής αλληλεπίδρασης ονόμασαν «**σημαντικούς άλλους**»

όλα τα άτομα που επηρεάζουν περισσότερο την αυτοεικόνα και τη συμπεριφορά μας

και τα οποία είναι συγκεκριμένα πρόσωπα του περιβάλλοντός μας.

Γκόφμαν

Μελέτησε την αλληλεπίδραση στις καθημερινές και πολλές φορές φευγαλέες συναντήσεις των ανθρώπων.

Διέκρινε την κοινωνική ζωή σε στιγμές που λαμβάνουν χώρα

1. στο προσκήνιο

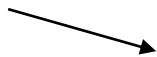
- Στο προσκήνιο γίνονται όλες εκείνες οι συναντήσεις κατά τις οποίες τα άτομα υποδύονται τυπικούς ρόλους.
- Είναι στιγμές που θεωρούνται «παραστάσεις επί σκηνής» και που συχνά απαιτούν τη συνεργασία με άλλα άτομα.
- Για παράδειγμα, δύο πολιτικοί από το ίδιο κόμμα μπορεί να δείξουν μπροστά στην κάμερα της τηλεόρασης αγαπημένοι και φίλοι, παρά το γεγονός ότι αντιπαθούν ο ένας τον άλλο. Ένα αντρόγυνο μπροστά στα παιδιά του δείχνει ότι είναι αγαπημένο όταν κοιμούνται όμως τα παιδιά, ξεσπά άγριος καβγάς.

2. στο παρασκήνιο

- όταν οι άνθρωποι βρίσκονται στα «παρασκήνια», χαλαρώνουν και εκδηλώνουν ελεύθερα τα συναισθήματά τους, αλλά και τρόπους συμπεριφοράς που κρατούν σε έλεγχο όταν βρίσκονται «πάνω στη σκηνή».
- Σε αυτές τις στιγμές της χαλάρωσης επιτρέπονται πράγματα που δεν επιτρέπονται «επί σκηνής» όπως, οι απροκάλυπτες σεξουαλικές κουβέντες, το ατημέλητο ντύσιμο, η χρήση κάποιας διαλέκτου, πειράγματα και τολμηρές χειρονομίες, αγενείς προς τους άλλους ενέργειες που αποφεύγονται μπροστά στο κοινό.

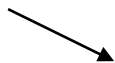
Κοινωνική κατασκευή ή κονστρουκτιβισμός

Η έννοια της συμβολικής αλληλεπίδρασης

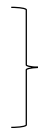
βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο της σχολής της κοινωνικής κατασκευής (ή σχολής του κονστρουκτιβισμού).

Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή,

η κοινωνική ζωή είναι ένα

1. ρευστό
2. διαρκώς «επαναδιαπραγματευόμενο» σύνολο

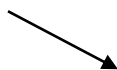

από **κοινωνικές πρακτικές**,

βρίσκεται δηλαδή σε

συνεχή αναδιαμόρφωση

μέσω των τρόπων αμοιβαίας κατανόησης και δράσης των ατόμων.

Τα άτομα μοιράζονται

1. τρόπους σκέψης,
2. ιδέες,
3. αξίες
4. έννοιες

καθώς αλληλεπιδρούν.

Έτσι, «κατασκευάζουν»

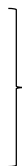

«κοινωνικούς κόσμους»

δηλαδή δίνουν ευρύτερο νόημα στις άμεσες εμπειρίες της καθημερινής ζωής.

1. Οι κοινές πρακτικές
2. τα νοήματα
3. η γλώσσα

που μοιράζονται τα άτομα μεταξύ τους

συνιστούν τους μηχανισμούς

μέσω των οποίων η κοινωνική ζωή διαμορφώνεται σε συνεκτικό σύνολο.

Με άλλα λόγια,

οι άνθρωποι μέσα από τις κοινωνικές τους σχέσεις

1. «κατασκευάζουν» την καθημερινή πραγματικότητα
2. την αντιλαμβάνονται ως
  - α. δεδομένη,
  - β. νομιμοποιημένη
  - γ. «φυσική».

Η συνεχής αυτή αναδιαμόρφωση της πραγματικότητας

μας επιτρέπει να συλλάβουμε

1. τους **κοινωνικούς θεσμούς** ως τους **επαναλαμβανόμενους** και **παγιωμένους τρόπους** αμοιβαίων πρακτικών και αμοιβαίας (διυποκειμενικής) κατανόησης και συμπεριφοράς
2. την **κοινωνία** ως μια **πολιτισμική** και **συμβολική «κατασκευή»**.

Εναλλακτική διατύπωση:

Στο πλαίσιο της σχολής της συμβολικής αλληλεπίδρασης αναπτύχθηκε και η άποψη της κοινωνικής κατασκευής ή του κονστρουκτιβισμού.

- Ο κοντρουκτιβισμός μεταφράζεται στα ελληνικά ως εποικοδομητισμός. Σημαίνει ότι κάτι οικοδομείται, κατασκευάζεται. Στην προκειμένη περίπτωση αυτό που κατασκευάζεται είναι η κοινωνική ζωή.
- Τα υλικά από τα οποία κατασκευάζεται η κοινωνική ζωή είναι οι κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων, ο τρόπος με τον οποίο φέρονται και το νόημα που δίνουν τόσο στη δική τους συμπεριφορά όσο και στη συμπεριφορά των άλλων.
- Ορισμένες πρακτικές και τρόποι σκέψης των ανθρώπων είναι κάτι μόνιμο και συνεχώς επαναλαμβανόμενο. Πρόκειται για πρακτικές, συμπεριφορές και τρόπους μέσα από τα οποία λύνουν βασικά προβλήματά τους. Οι πρακτικές αυτές μέσα από τη συχνή επανάληψη στον χρόνο σταθεροποιούνται και γίνονται θεσμοί. Έτσι, το σχολείο είναι η απάντηση της κοινωνίας στο πρόβλημα της κοινωνικοποίησης και της μόρφωσης των παιδιών. Ο στρατός είναι η απάντηση στο πρόβλημα της άμυνας κτλ.
- Οι πρακτικές και οι αξίες των ανθρώπων δίνουν τον χαρακτήρα της κοινωνίας, για αυτό και οι κοινωνιολόγοι Μπέρκερ και Λούμαν θεωρούν την κοινωνία πολιτισμική και συμβολική κατασκευή. Με άλλα λόγια, ένα οικοδόμημα που αποτελείται από αξίες, πρακτικές, σύμβολα, αντιλήψεις, σχέσεις κτλ.